

MADÁRTANI MEGFIGYELÉSEK KOVÁSZNA MEGYÉBEN

KOVÁCS SÁNDOR

Az utóbbi évtizedekben alig jelent meg megyénk területére (a Keleti Kárpátok déli szakaszára és az abba zárt Brassó—Háromszéki medence középső és északi területeire) vonatkozó madártani adat. (3, 4, 5). Ennek oka a szakemberek, a rendszeres és hozzáértő megfigyelők hiánya. Dolgozatomban — ornitológusok kérésére — közreadom azokat a közérdeklődésre is számot tartó megfigyeléseket melyeket hosszú éveken át tartó terepkutató munkám során gyűjtöttem és feljegyeztem. Alábbi felsorolásomban közlöm a faj nevét és az azzal kapcsolatos közlésre érdemes adatokat (rendszerben).

1. *Gavia arctica* (L.) — *cufundar, sarki búvár*. 1970. október 12-én az Olt sepsiszentgyörgyi szakaszán figyeltem meg egy vonuló példányát.

2. *Podiceps ruficollis* (Pall) — *corcodel mic, kisvöcsök*. A Rétyi Nyír gyakori faja. Tavaiban gyakran találkoztam példányaival (*Kupányos tó*, 1969. VIII. 13).

3. *Podiceps nigricollis* Ch. L. Brehm. — *Corcodel-gít-negru, fekete-nyakú vöcsök*. Ugyancsak a Rétyi Nyír tavaiban (1969. VIII. 13.).

4. *Ixobrychus minutus* (L.) — *Stîrc pitic, törpegém* — család Bodon az Olt-ártér holtágában nád és vízi harmatkása övezte hínárnövényzet közt, költés után fiókáival, 1976. VI. 17.

5. *Egretta garzetta* (L.) — *Egretă mică, kiskócsag*. Feketeügy áltéri tócsáiban 1959. VI. 11.-én ejtette Zakariás Imre tanító. A példány a sepsiszentgyörgyi Múzeumban preparálva (Z 68 lelt. sz.).

6. *Ardea cinerea* L. — *Stîrc cenușiu, szürke gém*. Az 1950-es évek végéig vidékünk közönséges és gyakori fészkelő madárfaja volt. Telepeit ismertük a Feketeügy menti *Telekről* és *Uzonból* (Ágastonsziget). Az Olt mentén Kilyén—Szotyor—Illyefalva közt magas fűz- és nyárfákon gyakori fészkelő volt. Minden időben kíméletlenül irtották. 1940 óta ismert a *kisbaconi* szürkegém telep, hol a *Benedek Elek-ház* parkjában lévő hatalmas jegenyefenyők (*Abies alba*) csúcsán — 1952 nyaráig — 25—30 pár fészkel. Akkor baróti vadászok kíméletlen irtóhadjáratot indítottak ellenük, számuk azóta 12—15 párra csökkent. Ez az *egyetlen* megyei szürkegémtelep ma is megvan; az emlékházzal és annak parkjával együtt törvényes védelem alatt áll. Bardócz Juliánnának, az emlékház őrének meg-

figyelései és írásbeli közlései szerint a gémelek érkezése II. 26—III. 14. közé esik. 1970-ben április elején költöttek (dobták ki a zöldes tojáshéjakat). 1971-ben III. 14-én érkeztek, IV. 19-én költöttek. 1977-ben a III. 9-én visszatért gémelek csak május 6—7-én dobálták ki a tojáshéjakat. Egy-egy fészekben két fiókat költenek és egyet vagy kettőt nevelnek; azok első repülése rendszerint július eleje. Táplálékukat (és az nem elsősorban hal!) a közeli *Bacon-*, *Fenyves-* és *Barót-patak* völgyében gyűjtik. Augusztus 20-a körül elvonulnak, a fészkek környékén ettől kezdve nem mutatkoznak. Kőborló példányaival a *Rétyi Nyírben* találkoztam, feljegyzéseim szerint 1959. VIII. 30. és IX. 27.-én 1960. VII. 19.-én 6 példánnyal, 1962. IV. 9-én. Bár e faj törvényesen védett, ritkán mutatkozó példányait, halállományunk gyarapítására való tekintettel ma is kíméletlenül irtják, területünkön teljes kipusztulásával lehet számolni.

7. *Ardea purpurea* L. — *Stirc roșu, vörös gém*. A Rétyi Nyír és Feketeügy menti égeresek-fűzesek gyér fészkelője volt. Fegyverrel irtották, fészkeiket feldúlták, elhagyott tetemeivel Réty, Komolló, Uzon környékén találkoztam (1962—1967 közt). Fészkelő példányairól ma már nem tudok.

8. *Ciconia ciconia* (L.) — *Barză, fehér gólya*. Gyakori fészkelőnk. Állományának részleges felmérésére (gólyaszámlálás) 1958, 1963 (*Béldi M.*) 1962, 1963 (*Kováts L.*) és 1970, 1971 (*Fóris P.*) években, teljes összeszámlálására 1974-ben (*Kovács S.*) (5) került sor. Ekkor 227 foglalt fészkekből 357 fióka repült ki. Gólyapopulációnk létszáma csökkenőben.

9. *Ciconia nigra* (L.) *Barză neagră, fekete gólya*. Nyári időszakban itt tartózkodó példányait Nagybacon község környékén, a *Bacon-*, *Setét-* és *Fenyvespatakában* látták — láttuk. *Setétpatak* völgyében fészkelését sejtettük (1962—1967), nem találtuk. Kislétszámú vonuló csapatait a *Rétyi Nyírben* láttam (1959. IX. 13-án 6 példányt, 1959. VIII. 30-án 8 példányt, 1966. IX. 13-án 13, 1976. X. 18-án 7 példányt).

10. *Aquila chrysaetos* (L.) — *Acvilă de munte, szirti sas*. 1969. VIII. 20-án három három példányt láttuk (két felnőtt és egy fióka) e rendkívül ritka madárnak a *Vargyas völgyi sziklaszoros* fölött (*Kónya I. ornitológussal*). E pár itt rendszeres fészkelő, annak roppant rejtett fészkelőhelyét is ismerjük. Minden védelmet megérdemel.

11. *Aquila heliaca* Savigny. — *Acvilă de câmp, parlagi sas*. Egy párat figyeltem meg a *Komollói Nyír* déli peremén 1973. V. 2-án. Kérdésemre a pásztor elmondotta, hogy e pár a szacsvai erdő felől naponta jár be a Nyírbe, ott táplálkozik, majd ugyancsak a szacsvai erdő felé távozik.

12. *Aquila pomarina* Ch. L. Brehm. — *Acvilă țipătoare, békászó sas*. A leggyakrabban előforduló és fészkelő sasfajunk. Fészket a *Vargyas patak völgyében*, *Csernáton* és *Albis* közti erdőszéli fán (1977. VII. 6), *Árapatakon* (*Bükkút*) erdei fenyőn (1970. július) találtam. Nálunk egy vagy két fiókat költ és nevel.

13. *Accipiter gentilis* (L.) — *Uliu, héja*. Gyakori fészkelőmadarunk volt, az 1960-as évekig sűrűn gyérítette a lakótelepek galambállományát. Azóta létszáma rohamosan visszaesett, napjainkban ritka fészkelő sok

más, egykor gyakori ragadozómadárfajjal együtt. Ennek ellenére ma is kíméletlenül pusztítják (Rétyi Nyírben csapdákkal), fészket feldúlják.

14. *Milvus migrans* (Bodd.) — *Gaiie neagră, barna kánya*. Kipusztulóban lévő faj. *Rétyi Nyírben* figyeltem meg magányos példányait 1960. VII. 19. és 1961. IV. 4-én. Azóta sem láttam.

15. *Falco subbuteo* L. — *Șoimul rîndunelelor, kabasólyom*. A *Lemhény-Álmás* községekhez tartozó *Veresviz völgyi tőzegmoha-láp* erdeifejnyőinek csúcsán találtam 7 fészekből álló telepét 1972. VII. 22-én. U. itt 1971. VIII. 21-én kaba-család kirepült fiókákkal.

16. *Falco vespertinus* L. — *Vînturel de seară, kékvércse*. Telepesen fészkel az *Uzon — Aldoboly Feketeügy-szakasz* parti fűzesein 1965. V. 10-én. Estefelé a folyóköznyéki rétek fölött cserebogarakra vadászott. 1973. V. 2-án a *Rétyi Nyírben* két példányát, 1977. IX. 25-én *Szenkirály* és *Illyefalva* közt egy példányát láttuk. Ritka madarunk.

17. *Falco naumanni* Fleischer. — *Vînturel roșu, fehérkarmú vércse*. Az igen-igen ritka sólyomfajjal a *Torja* községhez tartozó *Bálványosvárnál* találokztam 1977. V. 7-én. Egy pár az omladozó vár lakótornyának (donjon) egyik délre „nyíló” gerendaüregében fészkel. A fészkelő pár további itteni felbukkanása minden figyelmet megérdemel.

18. *Falco tinnunculus* L. — *Vînturel, vörös vércse*. Népes telepe régóta ismert *Illyefalván*, hol a templom körüli várfal lőréseiben évtizedekkel ezelőtt 40—50 pár is fészkel. Az állandó és szigorú helyi védelem ellenére itteni populációja csökkenőben, idén (1977) alig 15 pár fészkel a lőrésekben, bástyákban. Megyénkben parkok magas fáinak csúcsán (*Árkos, Agronómus ház, Zabola, Sepsiszentgyörgy parkja* stb.) fészkelnek. Kedvelik a falvak környékén ültetett erdei- és feketefenyő-foltokat (*Gidófalva, Sepsiszentgyörgy, Besenyő*).

19. *Tetrao urogallus* L. — *Cocoș de munte, siketfajd*. A *Lemhényhez* tartozó *Veresviz* és mellékpataka, a *Lassúág* környékén is él. Példányaival 1976. VII. 13—16. közt találokztam. Lemhényi-almási pásztorok *vadpáva* néven ismerik.

20. *Tetrastes bonasia* (L.) — *Ieruncă, mogyoróstyúk*. Lomberdőink lakója. A *Bodoki hegység Száldobos-patak* völgyében erdőtisztítás nyomán felhalmozott ágsomó alá száraz cserefalevelekből rakta fészket. Abban 1975. VI. 23-án 4 tojást találtam.

21. *Perdix perdix* (L.) — *Potîrniche, fogoly*. Példányaival 1973—1977 között gyakran találokztam a *Bodoki hegység* déli kitettségu bozótosaiban. 1977. VII. 27-én a *Zsombor-patak völgyében* 12 tagú családot röpittem fiatal példányokkal. 1971. XII. 8-án a *Bodok* alatti *Olt* árterén kóborló csapatát röpittem.

22. *Vanellus vanellus* (L.) — *Nagiț, bibic*. *Olt* árterén *Bodoknál* és a *Besenyő-patak árterén* fészkeltek 1976. VI—VII-ban.

22.a. *Tringa glareola* (L.) — *Fluierar de mlaștină, Réti cankó*. *Rétyi Nyírben* tóparton, 1959. VIII. 30. (det. Kohl I.).

23. *Scolopax rusticola* L. — *Sitar, erdei szalonka*. Tavaszi húzása a *szemeriai (Sepsiszentgyörgy) erdőben*, a *Nagy Dénes* tag fölötti vágottban

1970. III. 25—26. *Bodoki hegységben a Kómöge-tető* melletti bükkösben nagy bükkfa tövében fészek 4 tojással 1977. V. 2-án.

24. *Himantopus himantopus* L. — *Cătăligă, székiigólya. Rétyi Nyírben* a szérű mögötti hosszú, sekély tó partján 1973. V. 2-án déli órákban egy (vonuló) pár eleséget keresett. Hosszú időn át figyelhettem azokat, majd közeledtemre a 200 méternyire lévő szomszédos tóba szálltak.

25. *Larus ridibundus* L. — *Pescăruș, dankasirály. Komollói Nyír művelt területekkel körülvett tavában* 1958. VI. 17-én egy pár.

26. *Chlidonias nigra* (L.) — *Chirighiță neagră, kormos szerkő. Nagy csapatokban röpködtek a Rétyi Nyír tavai fölött* (1958. VI. 8. és 17-én, 1973. május 2-án). Vonulók?

27. *Columba oenas* L. — *Porumbel de scorbură, kék galamb. Feketeügy partján* (Komolló és Szentivánlaborfalva közt) népes vonuló csapatát figyeltem 1966. X. 26-án.

28. *Columba palumbus* L. — *Porumbel gulerat, örvös galamb. Bodoki hegység bükköseiben* fészkel (Henter, 1975. VIII. 14, Büdös 1977. V. 7.).

31. *Bubo bubo* (L.) — *Buhă, uhu. Bodoki hegység, Talamér pataki bükkösben* 1976. VIII. 26-án. Kisborosnyón 1965. I. 27 (elhullt példány).

29. *Caprimulgus europaeus* L. — *Lipitoare, lappantyú. Bodoki hegységben Besenyő fölötti Titkos erdőben* (1976. V. 9) és a *Büdös hegyen a Torjai Szanatórium körül* (égő lámpákhoz gyűlő lepkékre vadászott 1975. VIII. 8., 1976. VII. 20.).

30. *Merops apiaster* L. — *Prigoare, gyurgyalag. Felénk méhészmadar-nak ismerik. Színpompás madarunk elhagyott homok-, márga- és lőszbányákban költ. Fészkel Oltszemen, Bodokon, Komollón, Sepsiszentkirályon, Aldobolyban, Erősdön, stb. Mint méhrablót erősen üldözik, fészket (ok nélkül), feldőlják. Pedig minden védelmet megérdemel.*

31. *Coracias garrulus* L. — *Dumbrăveancă, szalakóta. Aldoboly—Hermány—Farkasvágó—Prázsmár környéki láp- és ligeterdők lakója* (1973—1974-ben láttam példányait). Nálunk ritka madárfaj.

32. *Upupa epops* L. — *Pupăză, búbosbanka. A vidékünkön egyre ritkább faj zavartalan helyeken odúban fészkel* (Zsomborpatak, 1977. VII. 27.).

33. *Dryocopus martius* (L.) — *Negraică, feketeharkály. Fészkel bükk-erdeinkben* (Bodoki hegység, Orotvány, 1977. V. 14.).

34. *Bombycilla garrulus* (L.) — *Mătăsar, csonttollú. Az északi faj nálunk téli vendég és november—decemberben jelenik meg hideg légtömegektől hajtva (hideget hoz, — tartják), legeli vadszőlőink, vadrózsáink, fagyalbokraink bogyóit-terméseit. Aztán tovább vonul dél felé. Utóbbi években városunkban, falvainkban kóborló csapatait: 1974. XI. 11-én Csikkozmáson, XI. 13-án Csernátonban, XI. 18., 21. és XII. 1-én Sepsiszentgyörgyön láttam. Visszavonuló csonttollú csapatokat 1971. III. 16. és 1973. II. 9., 10., 18-án Sepsiszentgyörgyön figyeltem meg (1960 óta vannak e fajra vonatkozó rendszeres adataim).*

35. *Cinclus cinclus* L. — *Pescărel negru, vizirigó. Bodoki hegységi Zsombor-patak partján Alnus incana gyökerek közt fészek, 1977. V. 7.*

36. *Nucifraga caryocatactes* L. — *Alunar, fenyvesszajkó*. A Bodoki hegység állandó lakója (*Málnás-Herec völgy, Henter, Hosszúsaroktető*); feltételezésem szerint az egyre nagyobb teret hódító fenyőerdő-telepítésekkel érzi magát „itthon” a lombhullató zónában (1973—77).

37. *Corvus corax* L. — *Corb, holló*. Az egész országban védett madár nálunk nem ritka, Szívesen fészkel az egyre terjedő *Pinus silvestris* — *Pinus nigra* ültetett fenyveserdők magas fáinak csúcán (Sepsiszentgyörgy-Örkő, Gidófalva-Zoltán, Besenyő-Csente, Csernáton, Csonkavár stb.).

Egyéb megfigyelések:

— 1972. X. 18-án délben Sepsiszentgyörgy fölött vadlibák vonultak. 1972. XI. 12-én este újabb csapatuk húzott át.

— *Vonulási rendellenességek gólyáknál*. 1974. október 13-án *Telek mellett* népes csapat szállt le. Ugyanaz év október 27-én Uzon fölött néhány példányból álló csapat repült át. Ugyancsak 1974. november 7-én Kónya Ádám tanár *Gidófalva* és *Bodok* közt nyolc gólyát látott.

— Kézrekerült gyűrűzött madárpéldányok megyénkben:

1. 1965. X. 10-én *Bölon község* mellett elhullott gólyát (*Ciconia ciconia* L.) találtak lábán *Museum Praha Č S R B-10000* jelzésű gyűrűvel. Visszajelentésünkre Prága közölte: e példányt *Hrádek (Pardubice)* helyiségben Csehszlovákiában gyűrűzték 1964. VI. 23-án.

2. 1973. VI. 23-án Kovásznán *egerészölyv* példányt (*Buteo buteo*) ejtettek, lábán *Helsinki Museum D-30436* jelzésű gyűrűvel. Visszajelentésünkre közölték, az ölyvöt *Iso-Juures, Syamä (Mikkeli)* finnországi helyiségben gyűrűzték 1972. VII. 9-én.

3. 1976. VIII. 2-án Uzonban gyűrűzött *seregély* (*Sturnus vulgaris*) került kézre, *Zoologia Caccia — Bologna — Italy S-212975* jelzéssel. Visszajelentésünkre közölték, hogy a példányt *Bolognában* (Olaszország) gyűrűzték, 1975. III. 2-án.

BIBLIOGRÁFIA

1. CÁTUNEANU I. et al. (1972): *Nomenclatorul păsărilor din România*. Rev. Ocrot. Nat. 16, 1. p. 127—145.
2. DOMBROWSKI R. (1946): *Păsările României (Ornis Romaniae)*. I. București.
3. KOHL I. (1970): *Brosz Emil 1882—1969*. Aluta, Sepsiszentgyörgy, p. 101—107.
4. KOVÁTS L. (1974): *A ragadozók helyzete a Hargita övezetében 1965-ig*. A székykeresztúri múzeum emlékkönyve, p. 53—93.
5. KOVÁCS S. (1974—75): *A fehér gólyák (Ciconia ciconia L.) fészkelése Kovászna megyében 1974-ben*. Aluta, Sepsiszentgyörgy, p. 479—486.
6. LINȚIA D. (1954, 1955): *Păsările din R. P. România, Vol. II—III*. București.
7. PETERSON R. T., MOUNTFORT G., HOLLOM P.A.D. (1969): *Európa madarai*. Budapest.

OBSERVAȚII ORNITOLOGICE ÎN JUDEȚUL COVASNA

Rezumat

Autorul lucrării are în vedere observațiile ornitologice mai importante culese cu prilejul deplasărilor pe care le-a efectuat pe teritoriul *judetului Covasna*. Sînt prezentate observațiile cu privire la speciile mai importante și rare pe cale de dispariție, ca de altfel și date referitoare la cuibăritul și migrarea anumitor specii.